

Advies

DATUM 15 oktober 2021
VOLGNUMMER 2021-2022/04

COMMISSIE Commissie voor Gezondheid en Gelijke Kansen van de Kamer van volksvertegenwoordigers

Advies over de oprichting van een Interministeriële Conferentie Jeugd voor de uitwerking van een steunplan voor jongeren ten gevolge van COVID-19

De commissie voor Gezondheid en Gelijke Kansen van de Kamer van volksvertegenwoordigers behandelt momenteel het voorstel van resolutie (Sophie Rohonyi, François De Smet) betreffende de instelling van een Interministeriële Conferentie Jeugd, belast met de uitwerking van een steunplan voor de door de COVID-19-crisis getroffen jongeren (DOC 55 1810/1).

De voorzitter van de commissie vroeg het Kinderrechtencommissariaat advies over de resolutie.

We lezen de resolutie vanuit kinderrechtenperspectief. We ondersteunen deze en formuleren de volgende bevindingen en aanbevelingen:

- Kinderrechten en het mentale welzijn van kinderen en jongeren stonden ontzettend onder druk tijdens de pandemie en hun rechten mogen nooit meer in lockdown gaan.
- Het perspectief van kinderen en jongeren en hun belangen moeten in de toekomst ook een plaats krijgen in de advies- en beslissingsorganen tijdens een eventuele pandemie.
- De wachtlijsten in de jeugdhulp en in de geestelijke gezondheidszorg moeten dringend structureel aangepakt worden. De brug tussen jeugdhulp en geestelijke gezondheidszorg moet versterkt worden.
- Er is nood aan een betere monitoring van het welzijn van minderjarigen. Een versterkte inzet op verschillende terreinen en

over verschillende beleidsdomeinen heen is nodig om tegemoet te komen aan de noden van jongeren.

1. Laat kinderrechten nooit meer in Lockdown gaan

De lockdown in maart 2020 had ongeziene en zware effecten op minderjarigen en gezinnen: scholen gingen dicht, contact met familieleden en vrienden was verboden, gezinnen waren op zichzelf aangewezen, mensen moesten plots massaal thuis werken en tegelijk de kinderen opvangen en ondersteunen bij het afstandsonderwijs.

Corona en de richtlijnen van de overheid zette kinderrechten enorm onder druk. Het gaat dan over het recht op onderwijs, het recht op spel, het recht op opvang en asiel, het recht op hulpverlening en het recht op bescherming tegen geweld. Vooral voor kinderen en jongeren in een kwetsbare leefsituatie was de coronacrisis heel zwaar. Zoals voor kinderen en jongeren zonder verblijfspapieren, met een beperking of met zware financiële of andere moeilijkheden thuis. Kinderen die opgroeien in minder goede woonomstandigheden, zonder tuin of buitenruimte, zonder eigen kamer. Of kinderen die verblijven in een voorziening. De tol voor deze groep is groot als de dienstverlening niet meer bereikbaar is, als schoolpoorten dichtgaan, als jeugdhulpvoorzieningen de buitenwereld buiten sluit en als de publieke ruimte op slot gaat.

Iedereen zocht alternatieven: onlineregistratie van asielaanvragen, afstandsonderwijs, videocontact tussen ouders en kinderen in de zorg, ja zelfs onlinezorg. Maar basisrechten van minderjarigen werden niet ten volle gewaarborgd. Ook niet in de algemene richtlijnen en maatregelen vanuit de overheid ter bestrijding van COVID-19.

≠ jongerenovercorona

Bij de uitwerking van de maatregelen door de overheid, het Overlegcomité en in het debat rond corona, bleven de kinderrechten en het perspectief van kinderen en jongeren afwezig. Het Kinderrechtencommissariaat wilde dit veranderen en de stem van deze kinderen en jongeren laten horen. In mei 2020 organiseerden we samen met de Kinderrechtencoalitie en het Kenniscentrum Kinderrechten een grootschalige enquête¹. De meer dan 44.000 reacties bevestigden het aanvoelen dat de jeugd al veel te lang niet aan het woord kwam en de maatregelen vooral moest ondergaan.

De conclusies waren helder: kinderen en jongeren hadden meer last van stress, verveling en eenzaamheid en thuis was er meer ruzie en geweld. Kinderen en jongeren misten het meest van al hun vrienden en familie maar ook de school. De grote meerderheid wilde liever terug naar school. Voor een grote groep was het afstands- en onlineonderwijs absoluut niet evident. Heel wat kinderen hadden twee maanden niemand om mee te spelen en heel wat jongeren kwamen niet meer of nauwelijks buiten. Bovendien mochten veel kinderen en jongeren thuis of in de voorziening niet meepraten over de regels.

Een lockdown of maatregelen die kinderrechten zo onder druk zetten, mogen we nooit meer aanvaarden. Dat was ook ons advies in de ad hoc coronacommissie van het Vlaams Parlement in september 2020. De neveneffecten zijn onverantwoord groot en kunnen nog heel lang doorwerken. Veel kinderen en jongeren zijn meer dan anders geconfronteerd met geweld en stress, liepen schoolachterstand op en ze misten fysieke contacten met hun

¹ <https://www.kinderrechtencommissariaat.be/advies/kindperspectief-de-coronacrisis-gebaseerd-op-online-bevraging-jongerenovercorona>

vrienden. Kinderen en jongeren met een mentale kwetsbaarheid of beperking zetten stappen achteruit in hun ontwikkeling door de begeleiding of de steun die ze moesten missen.

2. Geef in de adviesorganen en beslissingsorganen van de overheid een plaats aan het perspectief van kinderen en jongeren en aan hun behoeftes

2.1. Informatie op maat van kinderen en jongeren

De overheid heeft van bij de start van de crisis geïnvesteerd in het informeren van de bevolking. Heel wat organisaties in Vlaanderen, zoals WATWAT, Ketnet, Awel hebben de richtlijnen zo goed mogelijk vertaald naar kinderen en jongeren toe. Jeugd(welzijns)werkers hebben hierin ook een belangrijke rol gespeeld. Kinderen begrepen doorgaans goed wat de richtlijnen waren. Van de jongeren begreep slechts 6 op 10 jongeren wat mocht en niet mocht.

In andere landen zette de overheid in op directe informatieverstrekking naar kinderen en jongeren toe. Zo beantwoordde in Nederland en Noorwegen² de premier rechtstreeks vragen van kinderen en jongeren. Ook in ons land zouden politici ervoor kunnen kiezen meer rechtstreeks te communiceren met minderjarigen. Zo denken we aan het expliciet benoemen van de doelgroep kinderen en jongeren wanneer de Veiligheidsraad en nadien het Overlegcomité nieuwe maatregelen aankondigden. En meer helder te communiceren over wat wel mag dan over wat niet mag.

Wat ook belangrijk is, is wie men voor ogen heeft bij het bepalen van de richtlijnen zelf. Activiteiten of verplaatsingen die toegelaten waren tijdens de coronacrisis, werden vooral gemaakt op maat van volwassenen. Volwassenen mochten gaan sporten met één andere volwassene, later met twee anderen. Over kinderen en jongeren werd niet gesproken in de officiële communicatie vanuit Volksgezondheid. Op onze vraag in april 2020 of kinderen dan ook mochten spelen en of hierover kon gecommuniceerd worden liet men ons weten dat spelen niet mag in de publieke ruimte. In de communicatie van de overheid op de infolijn corona.be werd hier geen aandacht aan besteed, waardoor ouders vaak aangewezen waren op hun eigen interpretatie. Mag een jongere bijvoorbeeld zoals een volwassene gaan sporten met een andere persoon? Mag een jongere naar de winkel? Wat zijn essentiële verplaatsingen voor kinderen en jongeren? Is skaten en rolschaatsen te vergelijken met fietsen en wandelen? Die ruis op de communicatie maakte volgens ons dat het, zeker voor jongeren, niet altijd duidelijk was.

We vragen dat bij toekomstige crisissen meer ingezet wordt op directe informatie voor kinderen en jongeren, op hun maat. Informatie 'kindgericht' maken betekent dat de informatie moet worden aangepast aan de leeftijd en de maturiteit, taal, geslacht en cultuur van het kind of de jongere.

2.2. Laat kinderen en jongeren hun stem horen

² <https://www.eurochild.org/news/covid-19/> - how to engage with children

Artikel 12 van het Kinderrechtenverdrag stelt dat kinderen het recht hebben om hun mening te kennen te geven in elke aangelegenheid die hen betreft. Ook het VN-Kinderrechtencomité benadrukt het belang van participatie en vraagt Staten: 'to provide opportunities for children's views to be heard and taken into account in decisions-making processes on the pandemic. Children should understand what is happening and feel that they are taking part in the decisions that are being made in response to the pandemic'.³

In onze enquête van mei 2020 peilden we bijgevolg naar de vraag of kinderen en jongeren een stem hebben in hoe er thuis, in de voorziening of waar ze wonen wordt omgegaan met de coronarichtlijnen. We stelden vast dat 18% van de kinderen niet mag meepraten over de regels. Bij jongeren is dat 23%. Bijna 1 op 4 dus. Voor jongeren die in een voorziening wonen, bedraagt dit 55%, dus meer dan de helft die aangeeft niet mee te mogen praten hierover.

Gezien de grote impact die de crisis op hen had, was het het volste recht van kinderen en jongeren dat ze duidelijke informatie kregen en dat ze hun mening konden geven over de toepassing van de richtlijnen thuis, op school, in de voorziening, in de opvang, Het was belangrijk om kinderen en jongeren voldoende te horen over wat moeilijk liep en wat anders kon of moest in hun ogen.

In juni 2020 schreef het Adviesorgaan van de Nationale Commissie voor de Rechten van het Kind een brief aan het toenmalige adviesorgaan van de Regering en aan de Regering. Het adviesorgaan stelde in de brief dat het perspectief van kinderen en jongeren te weinig aan bod kwam. Dat er te weinig gehoor was voor de aanbevelingen van kinderrechtenspecialisten en van kinderen en jongeren zelf. Dat er te weinig aandacht was voor de impact van de voorgestelde maatregelen op hun rechten. Tenslotte dat er te weinig op maat gemaakte communicatie was, gericht naar de kinderen en jongeren toe.

Deze brief was opgesteld door onder andere het Kinderrechtencommissariaat, de Délégué général aux droits de l'enfant, de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, de Coördination des organisations pour les droits de l'enfant, Defence for Children International, UNICEF België, de Vlaamse Interuniversitaire Raad, de Conseil Interuniversitaire de la Communauté française, de Orde van Vlaamse Balies, de Ordre des barreaux francophones et germanophones de Belgique en het College van Procureurs-generaal.

We verzochten met een gemeenschappelijke stem om:

- Kinderrechten expliciet in te schrijven op de agenda van de GEES en een kinderrechtenspecialist te betrekken bij de werkzaamheden van de GEES. Deze expert zou als woordvoerder van de kinderrechtensector de GEES bijstaan om kinderrechten en het belang van het kind steeds prioritair en transversaal in ogenschouw te houden bij het verder uittekenen van de exit-strategie en de maatregelen die op langere termijn genomen kunnen worden.
- Te zorgen voor op maat gemaakte, kindgerichte en directe informatie op kanalen die kinderen kunnen raadplegen als ze vragen hebben, in de communicatie over de exit-strategie en bij eventuele nieuwe maatregelen.
- Kinderen en jongeren zelf aan het woord te laten en ze op een zinvolle manier te betrekken in het uittekenen van de coronamaatregelen. Het recht op participatie van kinderen en jongeren kreeg amper ruimte in de

³ Het VN-Kinderrechtencomité waarschuwde op 8 april 2020 voor de ernstige fysieke, emotionele en psychologische gevolgen van de COVID-19-pandemie voor kinderen en roept de staten op de rechten van kinderen te beschermen.

https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRC/Shared%20Documents/1_Global/INT_CRC_STA_9095_E.pdf

vele beslissingen. Zorg ervoor dat hun stem daadwerkelijk een impact kan hebben op het uitstippelen van beleid en koppel naar hen terug over wat er met hun stem gedaan werd.

3. Mentaal welzijn van jongeren onder druk

3.1. Moeite met het afstandsonderwijs, symbolische momenten en de beperkingen in de vrije tijd missen

Een keurslijf op school en thuis

86% van de leerkrachten zag leerachterstand bij leerlingen. Scholieren voelden elke dag de maatregelen aan den lijve, volgden acht uur les met een mondkapje op of zaten vaak uren voor een scherm zonder veel interactie en een waslijst aan taken op het einde van de schooldag. Ze zaten vaak in klassen met open ramen en deuren waarbij stilzitten in de kou veel energie vroeg. Ze hadden bijna geen vrijetijdsactiviteiten meer, geen bijeenkomsten met andere jongeren, moesten op school afstandsregels en éénrichtingspijlen volgen en werden berispt als ze een regel overtraden.

En ook thuis zaten jongeren vast, terwijl ze net op hun leeftijd zoveel behoefte hebben om uit te breken. De impact van al die gemiste contacten was erg groot en helemaal anders dan bij volwassenen. Ook experts in mentaal welzijn, psychologen en kinderpsychiaters bevestigden dat. Jongeren ondergaan als ze 14, 15 jaar zijn ingrijpende veranderingen in hun lichaam en hersenen die hen voorbereiden om stappen te zetten naar de buitenwereld. Rond die leeftijd moeten ze de kans krijgen om die buitenwereld te verkennen. Hun brein en hun hormoonhuishouding veranderen waardoor sociale contacten met leeftijdsgenoten veel belangrijker worden. Niet alleen als verstrooiing maar om sociale vaardigheden te leren, empathie te ontwikkelen en hun identiteit te vormen. 'Jongeren een oefenterrein voor empathie ontzeggen, kan ons als maatschappij duur te staan komen', zeiden pedagoge Marie Loop en psychologe Elke Geraerts. Onlinecontact kan dat fysieke contact niet vervangen, blijkt uit wetenschappelijk onderzoek en uit onze enquête #jongerenovercorona. Denken op lange termijn is bij jongeren ook helemaal geen evidentie, ook weer doordat hun brein nog volop in ontwikkeling is.

Van passieve toeschouwer naar erkenning voor wat kinderen en jongeren hebben opgeofferd

Perspectief missen en het gevoel van controleverlies zijn triggers voor depressies. Door te benadrukken wat allemaal niet mag en door zonder hun inspraak de regels vast te leggen, maakten we van jongeren passieve toeschouwers. Jongeren werden behandeld als volwassenen, terwijl ze andere behoeftes hebben dan volwassenen. Ze moesten alles begrijpen en zonder morren volgen, ondanks hun eigen behoeften en hun ontwikkelende brein. Ze werden beboet omdat ze het samenscholingsverbod schenden. Hierbij ging het vaak niet om lockdownfeestjes, ernstige inbreuken of overlast zoals de beeldvorming deed geloven, maar wel om tieners die even aan de schoolpoort of aan het buurtpleintje elkaar tegenkwamen en een praatje maken. We kregen meldingen van ouders die het gevoel hebben dat de politie jongeren viseerde. Repressief optreden tegenover jongeren voor wie deze periode al zwaar was, deed de stress en de angst nog toenemen.

Het Kinderrechtencommissariaat sprak met heel wat jongeren die zeiden dat ze erkenning nodig hebben voor wat ze doen. Volledig onterecht werd de grote groep van jongeren vaak met de vinger gewezen over wat ze fout deden, zonder rekening te houden met de inspanningen die ze leverden. Het is dat gebrek aan erkenning dat ze aanklaagden. En dat er te weinig aan hen gevraagd werd, ook op school, 'Hoe gaat het?'. Gewoon zonder onderliggende boodschap die verband houdt met schoolwerk, regels respecteren op straat of afstand houden van hun vrienden.

In de open vragen in de enquête #jongerenovercorona gaven kinderen en jongeren aan dat bepaalde momenten voor hen nooit meer terugkomen en dat zij in zekere zin het gevoel hebben iets verloren te hebben met deze crisis.

'Ik vind het heel spijtig want dit is mijn laatste jaar op de lagere school en ik kan geen echt afscheid nemen van de kinderen van mijn klas, of van de andere klas al helemaal niet.' (Meisje, 12-13 jaar)

'Corona heeft mijn laatste jaar in het middelbaar grandioos verpest: geen eindejaarsreis, geen Ventoux-beklimming met enkelen van de school, geen eindejaarsfuif, onzekerheid over de zomer....' (Jongen, 16-17 jaar)

'Het is gewoon jammer dat mijn laatste jaar (zesde middelbaar) is verpest. Ik heb geen laatste leuke herinneringen, want die ene dag op school is niet meer hetzelfde. Mijn activiteiten, schoolreis, proclamatie,... vallen weg. Ik weet dat er ergere dingen zijn, maar het is nog steeds jammer.' (Meisje, 16-17 jaar)

'Soms vind ik het wel hard dat wij (laatstejaars) enkel nog de stomme dingen moeten doen. Wij krijgen nog examens maar eindreis en 100 dagen gaan niet door. Zo is er weinig motivatie.' (Meisje, 16-17 jaar)

'Ik weet dat het misschien egoïstisch klinkt, maar ik als zesdejaars-student ben met mijn generatiegenoten heel hard getroffen. Alle tradities waar ik al bijna heel mijn leven naar uitkijk vallen weg.' (Meisje, 16-17 jaar)

3.2. Professionals, ouders en jongeren trekken aan de alarmbel

Leerkrachten, CLB-medewerkers, hulpverleners, ouders en jongeren trokken in 2020 en in 2021 bij het Kinderrechtencommissariaat aan de alarmbel. Zij zagen de effecten van de coronamaatregelen op het mentaal welzijn van jongeren van zeer dichtbij. Enkele ouders klaagden dat de hoge druk bij hun tieners leidde tot depressieve gedachten, soms zelfs tot suïcidegedachten. Andere ouders signaleerden wat er mankeerde aan het afstandsonderwijs en dat hun kind ervan afzag.

Vooraf voor jongeren was de tol onverantwoord hoog. Vrij snel in deze crisis kwamen er verontrustende signalen uit verschillende enquêtes en vanuit verschillende hulporganisaties. De signalen en bevestigingen maakten onder andere duidelijk dat veel meer jongeren last hebben van depressieve gevoelens, het niet meer zagen zitten, zichzelf verwonden, worstelden met eetstoornissen en gameverslavingen. De cijfers over psychische problemen bij jongeren waren alarmerend hoog.

Een moeder nam contact met ons op over haar 14-jarige dochter die sinds de lockdown een zware eetstoornis ontwikkelde. Haar dochter is letterlijk in gevaar, zei ze. De ouders waren ervan overtuigd dat het probleem ontstaan is door het sociaal isolement in de lockdown. Het meisje was zeker niet de enige kwetsbare tiener die daar door de crisis mee geconfronteerd is. Hulpverleners gaven aan dat de wachttijden voor een residentieel aanbod om jongeren met een eetstoornis te helpen enorm gestegen waren.

We kregen ook een alarmkreet van een CLB dat ze niet meer kunnen volgen. Dat de impact van corona nu meer dan ooit voelbaar was in hun werk en vooral voor kinderen en jongeren in een kwetsbare situatie onverantwoord groot is.

Toekomstkansen verkleinden doordat jongeren niet konden aanhaken op het afstandsonderwijs en daardoor zwakkere schoolresultaten haalden. Door de lockdown liepen ook thuis de spanningen op en moesten jongeren soms vertrekken. Er was de druk op het mentale welzijn door het gebrek aan perspectief voor jongeren en de wachtlijsten waardoor broodnodige hulp te vaak uitbleef.

Kinderpsychiaters, psychologen en pediaters signaleerden ons dat heel wat jongeren dit niet meer trokken en hulp nodig hadden. Volgens een enquête van Waddist waar meer dan 2000 jongeren aan meededen in maart 2021 zocht één op de twee jongeren in de coronaperiode psychologische hulp. 15% deed dat bij een psycholoog of psychiater. Uit adviezen van de Hoge Gezondheidsraad⁴ over de huidige situatie na corona blijkt dat de toestand van de Belgische kinderen en jongeren en zeker die van adolescenten en jongvolwassenen zorgwekkend is. Ze kampen veel te vaak met angst, rusteloosheid en depressieve gevoelens. Ook al zijn ze zelf niet erg kwetsbaar voor het coronavirus, jongeren zijn wel buiten proportie kwetsbaar voor de negatieve effecten van de beperkingen. Sociale steun en interacties zijn vooral bij jongeren cruciaal voor het mentaal welzijn. Internationaal onderzoek stelt eveneens vast dat sinds corona angststoornissen, depressies, eetstoornissen en suïcideneigingen sterk gestegen zijn bij de jongeren. En andere Europese kinderombudsmannen en -vrouwen bevestigen de zware tol voor het mentale welzijn van jongeren. Wetenschappers voorspellen dat de coronarichtlijnen en zeker ook de sluiting van de scholen nog negatieve effecten zullen hebben op langere termijn.

Stijgende wachtlijsten in de jeugdhulp en de geestelijke gezondheidszorg

Dat het mentaal welzijn van jongeren erg onder druk kwam te staan, zagen we ook in de langere wachtlijsten in de hulpverlening. Wat ons bijzonder ongerust maakte, waren de signalen van huisartsen, kinderpsychiaters, psychiatrische ziekenhuizen, CLB's en scholen over wachtlijsten die ontploften in de jeugdhulp en de geestelijke gezondheidszorg.

Elk jaar klaagt het Kinderrechtencommissariaat de wachtlijsten aan in de zorg voor jongeren, omdat die een enorme impact hebben op hun welzijn en op hun rechten. In de meldingen zien we dat kinderen en jongeren eronder lijden als ze maanden of soms jaren moeten wachten op hulp. Hun schoolcarrière loopt moeilijk of komt soms tot stilstand. Gemiste kansen. Ze zitten vast en hun ouders of de volwassenen die voor hen zorgen weten ook niet meer wat gedaan.

We hoorden van zorgverleners uit de geestelijke gezondheidszorg, maar ook van leerkrachten en ouders dat de wachtlijsten ontploften omwille van corona, in de eerstelijns psychologische hulpverlening, in de residentiële kinderpsychiatrie en in de jeugdhulp.

Zo trok een kinderpsychiater in een crisisunit voor jongeren in maart 2021 bij ons aan de alarmbel. In de provincie zijn er vier crisisbedden bij hen voor jongeren met een acute behoefte aan psychiatrische opvang. In een andere kinderpsychiatrische unit zijn er acht crisisbedden. De crisisopvang start met twee weken opname om rust te bieden, alle vragen te ontwarren, de copingvaardigheden te versterken, een signalerings- en veiligheidsplan te ontwerpen, en verdere hulpverlening te adviseren door intensieve contacten met de jongeren, ouders en hulpverleners. De druk op de opvangplaatsen wordt groot. Op het moment van de melding staan er acht jongeren op de wachtlijst. Die dag alleen al waren er nog drie aanmeldingen. Met de gewone gang van

⁴ Hoge Gezondheidsraad, Advies nr. 9662 *Psychosociale opvang tijdens de covid-19 pandemie Kinderen & Jongeren*, juli 2021, health.belgium.be/sites/default/files/uploads/fields/fpshealth_theme_file/20210715_hgr-9662_kinderen_en_jongeren_vweb.pdf

zaken zou dat betekenen dat de unit al vol ligt voor de volgende vier weken en dat elke nieuwe aanmelding dus minstens vier weken moet wachten. Voor jongeren die nergens nog ruimte of rust vinden, zichzelf ernstig verwonden of op de rand van suïcide staan, met alle stress bij de ouders en de andere gezinsleden van dien. Naast die crisisplaatsen is de kinderpsychiatrische unit ook verantwoordelijk voor de gedwongen opnames van jongeren. De teller voor die maand stond al op vier gedwongen opnames. De jongeren blijven dan voor tien dagen of bij bevestiging van de noodzaak van die opname door de jeugdrechter voor veertig dagen op de afdeling. Dat zou korter kunnen, als uitstroom naar andere K-bedden (reguliere kinderpsychiatrie) mogelijk was, maar ook die bedden zijn hopeloos overbevroegd.

We capteerden de signalen en gaven ze door aan het kabinet van de minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoede en de minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid. Het recht op hulp van minderjarigen wordt op vandaag onvoldoende gewaarborgd.

Ook de Vlaamse Vereniging voor Kinder- en Jeugdpsychiatrie (VVK) stelde in april 2021 haar dossier *Wij gaan over kop* voor. Het gevoel leefde dat sinds corona de wachtlijsten nog langer geworden waren, maar de VVK wilde dat hard maken. Haar enquête werd ingevuld door 607 artsen, kinderpsychiaters, kinderartsen, psychiaters, CLB-artsen en andere professionals. Die zijn het erover eens dat de zorgvraag sterk toenam en dat de wachtlijsten langer werden. Ze spreken over jongeren met ernstige gedragsproblemen, zware depressies, angst- en eetstoornissen en suïcidale neigingen. 37% van de ondervraagden had de week voor de enquête een jongere op consult gehad met zelfmoordgedachten. Meestal was het niet mogelijk om de nodige hulp te organiseren, zelfs niet bij nood- of crisisdiensten. Huisartsen hadden de vorige maand gemiddeld 2,7 jongeren met acute psychische nood, van wie maar 15% daadwerkelijk hulp kreeg. De vereniging berekende dat 23.749 minderjarigen op hulp wachtten.

Versterkte inzet nodig op verschillende terreinen

Vanuit het Kinderrechtencommissariaat stellen we dat er meer middelen nodig zijn om de wachtlijsten in te korten. Er waren al verschillende initiatieven. Zo trekt de Vlaamse Regering extra budget uit voor het Actieplan Zorgen voor Morgen waarin de jeugdhulp mee opgenomen is. Ook kwam er geld vrij van het Vlaamse relanceplan, om sterker in te zetten op mentaal welzijn. Federaal kwam er meer geld voor meer opnamecapaciteit in kinder- en jeugdpsychiatrie en voor psychologische ondersteuning. Dat zijn financiële injecties die nodig zijn om het hoofd te bieden aan de stijgende hulpvragen. We hopen dat het geen eenmalige financiële tegemoetkoming is, maar dat het een structurele ingreep is die ook na corona verder ingebed wordt. Wachtlijsten afbouwen moet een blijvende beleidsprioriteit zijn.

Extra middelen zijn absoluut nodig maar we zijn er ons van bewust dat alleen maar meer geld en het bij creëren van aanbod zeker niet alles oplost. Sterker inzetten op samenwerkingsverbanden tussen jeugdhulpactoren, jeugdhulpvoorzieningen en het aanbod binnen de geestelijke gezondheidszorg waaronder ook de sector van de kinderpsychiatrie, is nodig. We merken wel dat de groeiende wachtlijsten aan de verschillende kanten een goede samenwerking onder druk zetten.

Willen we iedereen mee aan boord houden, dan moeten we vertrekken van het recht op tijdige en gepaste psychische hulp. Een andere visie op zorg en gezondheid is nodig. We hebben in onze welvaartsstaat een goed uitgebouwd systeem voor fysieke gezondheidszorg. Loop je mentaal vast, zelfs zó vast dat je met suïcidedgedachten kampt? Of leef je in een onveilige situatie? Heb je traumatische gebeurtenissen meegemaakt en heb je speciale zorg nodig? Dan is de kans erg groot dat te laat wordt tussengekomen door allerlei drempels en/of

dat die acute nodige hulp niet onmiddellijk beschikbaar is, en dat een jongere terecht komt op een wachtlijst. Of sectoren kijken naar elkaar: is het iets voor jeugdhulp? Voor ambulante geestelijke gezondheidszorg, VAPH of kinderpsychiatrie?

Vanuit de kinderpsychiatrie wordt aangegeven dat de capaciteitstekorten in de jeugdhulp zorgen voor onheuse aanmeldingen: jeugdrechters zoeken regelmatig dringend naar een plek voor een jongere met een complexe problematiek en melden tegelijkertijd op wachtlijsten binnen de jeugdhulp en binnen de psychiatrie aan, alhoewel dit laatste misschien niet geïndiceerd is, om toch maar een oplossing te vinden⁵. Het gebrek aan uitstroommaatregelen in de jeugdhulp zorgt ervoor dat jongeren langer dan nodig beroep doen op (residentiële) kinder- en jeugdpsychiatrie. Omgekeerd stuit men in de jeugdhulp op de wachtlijsten van de geestelijke gezondheidszorg: gebrek aan ondersteuning of diagnostiek maakt soms dat trajecten niet meer houdbaar blijven en naar steeds ingrijpender vormen van hulpverlening gekeken moet worden.

Gepaste hulp voor kinderen en jongeren is niet alleen een opdracht van ofwel jeugdhulp ofwel het VAPH ofwel de kinder- en jeugdpsychiatrie of de sector geestelijke gezondheid, maar vaak van alle sectoren samen. Ook jeugdwerk en onderwijs worden elke dag geconfronteerd met het belang van geestelijke gezondheid van kinderen en jongeren. Dat er een sterke brug moet zijn tussen onderwijs, jeugd en welzijn is evident.

Wanneer er een interministeriële conferentie samenkomt, zien we dit als een bijzondere kans om de samenwerking op cruciale domeinen onder de loep te nemen. Doorgedreven samenwerking tussen de verschillende actoren is noodzakelijk om de continuering van de hulpverleningstrajecten van kinderen en jongeren alle slaagkansen te geven. Een specifieke groep die gebaat is met aandacht voor soepele trajecten is de groep adolescenten die zich rond de 18 jaar bevindt en die nog te vaak tussen de mazen van het net belandt.

Er is meer nodig dan de gekende recepten. We verwijzen hiervoor ook graag naar het onderzoek van professor dr. Bruffaerts van de KU Leuven die hier aanbevelingen rond formuleerde, naast de aanbeveling tot meer samenwerking⁶.

- Preventie, vroegdetectie en vroeginterventie bij kinderen en jongeren is nodig om escalatie op latere leeftijd te voorkomen. Hoe later je ingrijpt, hoe meer ingrijpend de zorg zal zijn. Als minderjarigen niet de zorg en ondersteuning krijgen die ze nodig hebben, brengt dat een zware maatschappelijke en economische kost met zich mee. We moeten focussen op 'vindplaatsen' van kinderen en jongeren en daar adequate interventies voorzien en gericht toeleiden naar zorg op een laagdrempelige manier.
- Niet elk psychisch onwelbevinden hoeft te resulteren in een opname in de kinder- en jeugdpsychiatrie. Maar voor psychische stoornissen is er wel een gespecialiseerde aanpak nodig. Breng de expertise, ook de kinderpsychiatrische expertise, op tijd tot bij de minderjarige, het gezin en zijn omgeving, zoals de school. We horen nog te vaak, ook binnen het Kinderrechtencommissariaat in meldingen, dat er schroom is binnen de scholen om externe specialisten die de minderjarige goed kennen toe

⁵ Mistiaen P, Dauvrin M, De Meester C, Pouppez C, Vinck I. *For-K, Forensisch-psychiatrische Intensieve behandel eenheden voor justitiële jongeren: Aanbod, gebruik en behoefte – Synthese*. Health Services Research (HSR). Brussel: Federaal Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg (KCE). 2021.

⁶ [De mythes voorbij, het public health perspectief als leidraad bij hervormingen in de geestelijke gezondheidszorg, Zorgnet Icuuro, 2021](#)

te laten op overlegmomenten binnen de school. Blijf investeren in laagdrempelige geestelijke gezondheidszorg, binnen handbereik van scholen en gezinnen en nauw aansluitend bij de nulde- en de eerstelijnszorg. Luister naar de ervaringen van gezinnen, kinderen en jongeren over wat ze had kunnen helpen in crisismomenten. Wat hadden ze nodig? Het hoeft niet altijd om grootse veranderingen in structuren te gaan. Soms hebben ze al genoeg aan kort telefonisch advies met gerichte handvatten. Of ga na of een iets langere crisisbegeleiding aan huis mogelijk is.

- Er is tenslotte dringend behoefte aan objectief cijfermateriaal om de geestelijke gezondheid van kwetsbare groepen zoals kinderen en jongeren te monitoren. Ook de Hoge Gezondheidsraad vraagt om een geestelijke gezondheids-barometer. Zo is er bijvoorbeeld nood aan actuele cijfers van jongeren die wachten op hulp en recente cijfers over het aantal suïcides en het aantal pogingen tot suïcide. Die cijfers zijn er nu niet. Dit moet absoluut gemonitord worden om die gegevens mee te nemen in het volksgezondheidsbeleid. Er moet dringend werk gemaakt worden van een gebruiksvriendelijke registratietool met en voor professionals.